DOC 06452

סכנות "הראש הגדול"

על ועדת אור להציב במרכז מסקנותיה את חובת הדרג המבצע לדווח אמת

מאת אודי בר־יוסף

עדות השר לביטחון פנים לשעבר, שלמה בן עמי, בוועדת אור, ולפיה קציני המשטרה הבכירים ביותר שהיו כפופים לו לא דיווחו לו כראוי על המצב בשטח ועל האמצעים – בדגש על צלפי הימ"מ – שבהם נעשה שימוש במשך המהומות, מעלה נשכחות. אם יתברר, כי קציני המשטרה הבכירים ביותר הטאו לאמת בדיווחיהם לשר הממונה עליהם, יהיה אפשר להסיק כי נורמות ההתנהגות עדיין לא באו על תיקונן, חרף דיוני ועדות חקירה משפטיות ואחרות והמחיר הכבד שהושת על המעורבים בהן. כי קו ישר, כך נראה, מחבר בין אירועי 1954, 1973, 1982 ומהר מות אוקטובר 2000.

ב-1954 החליט ראש אמ"ן, האלוף בנימין גיבלי, ללא אישור הממונים עליו, לפתוח בסדרת פעולות במצרים כדי להכשיל השגת הסדר אנגלו־מצרי לפינוי הבסיסים הבריטיים מאזור תעלת סואץ. הכישלון המבצעי המחפיר ("עסק הביש") הסתיים באובדן חיים ובמאסרם של כמה מגיבורי הפרשה, חיסול הקריירה של ראש אמ"ן ושר הביטחון (ובעקיפין גם ראש הממשלה ושר החוץ), ולעוור ההגמוניה של מפא"י.

ב-1973 החליט ראש אמ"ן, האלוף אלי זעירא, משיקולים שאינם ברורים דיים עד היום, שלא לדווח לדרגים הממונים עליו דיווחי אמת על ההיערכות הצבאית של מצרים וסוריה, כוונות המלחמה שלהן, והסטטוס המבצעי של מערך האיסוף של אמ"ן. התנהגותו זו הביאה, במידה רבה, לכשל המודיעיני הגדול ולטרגדיה של מלחמת יום הכיפורים.

תצלום: ליאור מזרחי / "באובאר"

בן עמי. מה סיפרו השוטרים

ב-1982 שר הביטחון אריאל שרון והרמטכ"ל רפאל איתן נמנעו מלדווח לשרי ממשלת בגין דיווחים מלאים הן על פעילות המחבלים וגורמים אחרים בלבנון והן על תוכניות כוחותיו ופעולותיהם.

ב-2000 נמנעו, כנראה, קציני משטרה בכירים מלהודיע לדרג הממונה על כוונתם לעשות שימוש בנשק חם נגד מפגינים ערבים, על השימוש בנשק שגרם לאבדות בנפש שלא לצורך, ועל פעולות נוספות שעשו, בניגוד להנחיית השר. אין עדיין פרספקטיווה טובה על השפעת התנהגות המשטרה באירועי אוקטובר 2000. אולם בנוסף לטרגדיה האנושית הכרוכה בה, היא לא תרמה לקידום היעד של דרקיום בין ערבים ליהודים בישראל.

ראש אמ"ן פעל ב-1954 כפי שפעל, לא רק מכיוון שהאמין שהוא יודע טוב יותר מהממונים עליו מה צריך לעשות, אלא גם מכיוון שהאמין כי יוזמתו הפרטיזנית תקדם את ענייני המדינה (וגם את יוקרתו האישית ומעמדו). ראש אמ"ן ב-1973 נתן לממונים עליו להבין כי הפעיל אמצעי איסוף מיוחדים בלי שביצע זאת בפועל, גם מפני שחשב שהוא יודע טוב מהם מה נדרש וגם, כנראה, מכיוון שסבר כי לאחר שתחלוף בהלת המלחמה של אוקטובר יברכו הכל על יוד מתו שלא לסכן אמצעים רגישים אלה.

שרון ואיתן פעלו כפי שפעלו ב-1982 באמונה שהם יודעים טוב בהרבה משרי הממשלה מה צריך לעשות בלבנון ובמזרח התיכון. לכן קידמו את תוכניותיהם לשינוי הסדר בלבנון והסדר הכולל במזרח התיכון מבלי לקבל את אישורה המפורש של הממשלה ובהטעייתה. קציני המשטרה שלא דיווחו לשר דיווח מלא על תוכניותיהם המבצעיות ועל הפעלתן, פעלו באמונה כי ברשותם הניסיון וההבנה הדרושים להתמודדות עם הפגנות המוניות של הערבים בישראל, ומהערכה שדיווח מלא לשר עלול להציב קשיים לפני מימוש תוכניות אלה.

משה שרת ב-1954, דוד אלעזר ב-1973, ומנחם בגין ב-1982 שילמו מחיר אישי כבד על התנהגות זו. עדיין מוקדם לקבוע אם בן עמי יצטרף לרשימה. בעבר נמנעו ועדות החקירה השונות מלקבוע במלים המפורשות ביותר כיצד שיקר הדרג המבצע וכיצד גרם בפעולתו לנזקים חמורים לאינטרסים של ישראל. בכך הוחמצה תרומה משמעותית לתיקון נורמות התנהגות קלוקלות הנובעות מתסמונת "הראש הגדול". יש לקוות שוועדת אור תציב במרכז מסקנותיה את הנורמה ולפיה חובת הדרג המבצע לדווח את האמת. אישוש נורמה זו עשוי להיות השירות האמיתי שהוועדה תיתן למדינה.

ד"ר בר־יוסף הוא מרצה במחלקה ליחסים בינלאומיים באוניברסיטת חיפה